

הסוכה כשרה, ואם עלה לה ביום טוב יצא ידי חובתו.

ואמנם אין עולין לה ביום טוב.⁽¹¹⁾ לפי שאין עולין ולא משתמשים באילן ביום טוב שמא יתלוש ממנו. וכן אסור לרכוב על גבי בהמה ביום טוב, שמא יחתוך זמורה להנהיגה.⁽¹²⁾

עשה שתיים [שתי דפנות] באילן סמך קרקעית הסוכה רובה באילן, ועשה סביבה בראש האילן שתי מחיצות, ואת האחת [דופן אחת] עשה בידי אדם, העמידה על הקרקע וסמך קצת קרקעית הסוכה באמצע הדופן, והדופן גבוהה מהקרקעית עשרה טפחים.⁽¹³⁾

או שעשה שתיים [שתי דפנות] בידי אדם ואחת באילן —

הרי הסוכה כשרה ואין עולין לה ביום טוב, שהרי אם ינטל האילן תיפול קרקעית הסוכה גם כשהיא סמוכה על שתי דפנות שבארץ, ונמצא משתמש באילן.

אבל אם עשה שלש בידי אדם ואחת באילן, הסוכה כשרה ואף עולין לה ביום טוב.

זה הכלל: כל שאילו ינטל האילן ויכולה כג-א הסוכה לעמוד בפני עצמה, הרי היא כשרה, ועולין לה ביום טוב.⁽¹⁾

גמרא:

מני מתניתין המכשרת סוכה שבראש הספינה? רבי עקיבא היא!

דתניא: העושה סוכתו בראש הספינה:

ואע"פ שעכשיו הקונדסין נסמכין באילן, כולי האי לא גזרינן, כיון דמפסקי קונדסין בין אילן לסכך.

והריטב"א לעיל כא ב ד"ה מפני שמעמידה, כתב בשם הרמב"ן: אבל מתניתין דלקמן [היינו משנתנו], אין הסכך סומך על האילן אלא שקרקע הסוכה נתון באילן ונעץ קונדיסין של עץ בקרקע הסוכה וסכך עליהן, אע"פ שהקונדיסין עומדין באילן לא חיישינן שהרי מעמיד דמעמיד הוא; ואם באנו לאסור להעמיד קונדסי סוכה במחובר הרי אתה אוסר מלהעמידם בארץ ולסכך בהן [דהא] [והא] לא אפשר, וראה עוד שם.

ולשון הרמב"ן במלחמות שם: "דמעשה קרקע בעלמא קא עביד".

וראה מה שכתב החזון איש בסימן קמג ב, בענין מעמיד מעמיד.

1. כתב הר"ן: והדר קתני "זה הכלל", לאתווי שאם אותן דפנות שהן בידי אדם אינן סמוכות,

לא פירש בה דבר, אלא בגמרא גבי סוכה על גבי בהמה; ודברי הגמרא יתבארו במקומם לפי גירסא זו.

11. כתב בשפת אמת: הוא הדין שאם עלה אליה מערב יום טוב, אסור לשהות שם, והוכיח כן מן הגמרא; וראה בהערה בגמרא בזה.

12. להשמיענו, שאף על פי שאין עולין לה ביום טוב, ואין הסוכה ראויה לשבעה ימים, מכל מקום כשירה הסוכה, וכדמפרש טעמא בגמרא, פני יהושע בהבנת רש"י.

13. כתב הר"ן: ודאמרינן "כשרה", היינו טעמא מפני שהסכך סומך בקרקעית הסוכה ואינו סומך [בגובהו] של אילן; דכיון דאילן לא חזי לסיכוך, אסרו חכמים להעמיד סכך בו כדי שלא יבוא לסכך בו [כדאמרינן לעיל כא ב "מפני שמעמידה דבדר המקבל טומאה"] כמו שכתבתי למעלה,

כי פליגי בדיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים —

רבין גמליאל סבר: סוכה דירת קבע בעינן, וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים, לא כלום היא.

רבי עקיבא סבר: סוכה דירת עראי בעינן, וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, כשרה.⁽²⁾

שנינו במשנה: העושה סוכתו בראש האילן או על גבי גמל כשרה ואין עולין לה ביום טוב:

מתניתין מני? רבי מאיר היא!⁽³⁾

דתניא: העושה סוכתו על גבי בהמה, כגון שנתן שתי דלתות על שני סוסים, והן

רבין גמליאל פוסל; ורבי עקיבא מכשיר, וכדמפרש הגמרא מחלוקתם ואזיל.

מעשה ברבין גמליאל ורבי עקיבא שהיו באין בספינה, עמד רבי עקיבא ועשה סוכה בראש הספינה, למחר נשבה רוח ועקרתה, אמר לו רבין גמליאל: עקיבא! היכן סוכתך?!

אמר אביי לפרש מחלוקתם:

דכולי עלמא, היבא דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, לא כלום היא, כי אפילו דירת עראי אינה [רש"י].

ואם יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דיבשה שהיא כרוח מצויה דים [רש"י], אף שאינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דים, כולי עלמא לא פליגי דכשרה, כי אפילו מי שמצריך בסוכה דירת קבע הרי איכא.

וכגון: שהעמיד מזרח ומערב או צפון ודרום ויכול לסמוך סככה באותן דפנות, עד שאם ינטל האילן הסוכה יכולה לעמוד, עולין לה ביום טוב; וראה במאירי שהאריך בזה.

2. כתב בחידושי מרן רי"ז הלוי בהלכות סוכה, דלדעת הרמב"ם הא דבעינן לכולי עלמא שתעמוד ברוח מצויה דיבשה, אינו משום שאפילו דירת עראי אינה [וכפירוש רש"י], אלא דין אחר הוא, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה, וכדלקמן כד ב.

ולפי זה ביאר סוגיית הגמרא שלענין הדין שמחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח אינה מחיצה, אין חילוק אם המחיצה עומדת בים או ביבשה, והכל תלוי רק אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, דשיעורא הוא במחיצות דבעינן שתהא יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה; אבל לענין דירת קבע, בזה משתנה השיעור לפי

המקום שעומדת בו הסוכה, וכשעומדת בים צריך שתהא יכולה לעמוד ברוח מצויה דים, ובלאו הכי לאו קבע היא כיון דבמקום שהיא שם אינה יכולה לעמוד ברוח המצויה שם; וזהו דתלוי דין עושה סוכתו בראש הספינה בפלוגתא דדירת קבע או דירת עראי, ראה שם.

אבל לשיטת רש"י, הסובר, דהן מה דבעינן שתהא עומדת ברוח מצויה דיבשה והן מה דבעינן שתהא עומדת ברוח מצויה דים הכל הוא משום שם "דירה", דבאינה עומדת ברוח מצויה דיבשה אינה אפילו דירת עראי, ובאינה עומדת ברוח מצויה דים אינה דירת קבע, הרי הסוגיא צריכה ביאור, כי מאי שנא דלענין שם "דירת עראי" אנו דנין לפי היבשה, ואילו לענין שם "דירת קבע" אנו דנין לפי הים, וראה שפת אמת וראה האיר יוסף סימן נג.

3. כתב הפני יהושע: הן על סוכה שבראש

קרקעית הסוכה, ועשה על הדלתות מחיצות וסכך: (4)

רבי מאיר מכשיר; ורבי יהודה פוסל.

מאי טעמא דרבי יהודה?

אמר קרא: "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", סוכה הראויה לשבעה ימי החג, שמה סוכה; אבל סוכה שאינה ראויה לשבעה ימי החג, לא שמה סוכה. וזו, הואיל ואין עולין לה ביום טוב [רש"י⁽⁵⁾], נמצאת סוכה זו אינה ראויה לשבעה ימים. (6)

ורבי מאיר אמר לך: הא נמי מדאורייתא מחזא חזיא [סוכה זו מדאורייתא ראויה היא לשבעת ימי החג], ורבנן הוא דגזרו בה [חכמים הם שאסרו את השיהיה בה ביום טוב]. (7)

עשאה לבהמה דופן לסוכה:

רבי מאיר פוסל; ורבי יהודה מכשיר.

שהיה רבי מאיר אומר: כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו:

לא דופן לסוכה —

אפילו לרבי יהודה אלא משום שאין עולין לסוכה ביום טוב.

5. כתב השפת אמת במשנה: על כרחך צריך לומר, שאף אסור לשהות בסוכה, שאם לא כן הרי הסוכה ראויה לשבעה אם יעלה בה מערב יום טוב; וראה היטב מה שכתב בדו"ח רבינו עקיבא איגר מכת"י, וראה מה שהאיר והעיר בדבריו ב"האיר יוסף" בהערותיו על רעק"א.

6. א. והריטב"א כתב: וזו אינה ראויה לשבעת ימים וצופין, שהשבת בא לעולם בתוך שבעה, ובהמה אינה ראויה לשבת; וראה בערוך לגר מה שכתב בזה.

ב. כתב הריטב"א על דברי רבי יהודה האומר דבעינן סוכה הראויה לשבעה: "ודמיא כמו שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה".

7. א. כתב הריטב"א: ובודאי דלרבי יהודה נמי איסורא דרבנן הוא, אלא שהוא סובר, שכך דין תורה לפסול כל סוכה שאינה ראויה לשבעה מאיזה צד וענין שיהיה, והרי היא פסולה מן התורה.

ב. במה שמבואר כאן בסוגיא אליבא דרבי

האילן והן על סוכה שעל גבי בהמה, אמרינן: מני מתניתין רבי מאיר היא, שהרי טעמו של רבי יהודה הפוסל סוכה על גבי בהמה הוא משום שאין הסוכה ראויה לשבעה הואיל ואין עולין לה ביום טוב, ואם כן הוא הדין על גבי אילן [וכמו שכתבו התוספות], ראה שם; וראה היטב בדו"ח רבינו עקיבא איגר מכתב יד.

ולפי מה שנתבאר בהערה במשנה, כי רש"י אין גורס במשנה "על גבי גמל", הרי עיקר דברי הגמרא הם משום דמיון דין סוכה על גבי אילן לסוכה על גבי בהמה.

4. כתבו התוספות: לפי שיטת רש"י גופיה לעיל בסומך סוכתו על כרעי המטה שהיא פסולה לדעת רבי יהודה מפני שהיא מיטלטלת ואינה קבועה, אי אפשר לפרש כפירוש רש"י כאן, שאם כן תיפוק ליה שהיא פסולה — לרבי יהודה גופיה — משום שאין לה קבע, [וראה בהערה שם ישוב בשם הר"ן].

וכתבו התוספות בשם יש מפרשים ביאור אחר: "העמיד סוכה על ארבעה קונדיסים וסמך עליהן הסכך, והכניס שם הבהמה, ועשה עליה קרקעית ומחיצותיה עד לסכך", ונמצא שהסכך אינו מיטלטל ויש לו קבע, ולפיכך אין פסול

כדילפינן מהא דכתיב "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת", לרבות גולל [רש"י].⁽⁹⁾

משום רבי יוסי הגלילי אמרו: אף אין כותבין עליו גיטי נשים.⁽¹⁰⁾

ומפרשינן: מאי טעמא דרבי מאיר?

אביי אמר: חיישינן שמא תמות הבהמה ביום טוב ותפול, ואין כאן דופן ונמצא בטל ממצות סוכה [רש"י].⁽¹¹⁾

ולא לחי למבוי להעמידו בפתחו הפתוח לרשות הרבים, כדי להתיר הטלטול במבוי.

ולא פסין לביראות להתיר למלאות מים מבורות שברשות הרבים על ידי העמדת בהמה בתורת מחיצה שתיקנו להן חכמים [ומתבאר יותר בהערה⁽⁸⁾].

ולא גולל לקבר, כלומר: אם עשאוהו כיוסי לארוננו של מת אין שם "גולל" עליו לטמא כשאר כיוסי של ארון, שהוא מטמא במגע ובמשא ובאווה, ואפילו ניטל המת משם,

מטמא במשא שנה משנתו כרבי אליעזר באהלות, אבל חכמים סוברים שאינו מטמא במשא.

ב. שיטת התוספות בביאור "גולל": כשהמת מונח בקבר מניחין על הקבר אבן גדולה לסתום את חללה והוא נקרא "גולל".

והריטב"א כתב: ונראה לומר דהא והא איתא, דכל דבר העומד על פני המת בקבר נקרא "גולל", ובמקום שקוברים את המת בארון — הגולל הוא כפירוש רש"י ז"ל, ובמקום שקוברים אותו בארץ — הגולל הוא כפירוש ר"ת ז"ל.

10. טעמו של רבי יוסי הגלילי מתבאר לקמן כד ב.

11. משמע מלשון רש"י, כי אין אנו חוששים שמא תמות או תברח ולא יתן לבו לכך, אלא שאנו חוששין שמא לא תהיה לו סוכה לאכול ולישון בה.

וצריך ביאור: הניחא לענין סוכה שמחוייב לאכול ולישון בסוכה, אבל במבוי ובביראות מה יש לחוש, והרי אם תמות או תברח לא יטלטל במבוי ולא ישאב מים מן הבור!?

וביאר הערוך לנר, דוקא בסוכה שיושב בה אין סברא שלא ירגיש כשנפלה מחיצה לגמרי, והוצרך רש"י לומר בה הטעם משום שייבטל

מאיר, כי אם מדאורייתא ראויה היא לשבעה, אע"ג שמדרבנן אינה ראויה לשבעה, מיקרי סוכה הראויה לשבעה, האריכו האחרונים ממקומות אחרים בש"ס, וראה מה שכתב בזה בשער המלך הלכות לולב ח א, וראה בדו"ח רבינו עקיבא איגר מכתב יד.

ג. נתקשו האחרונים: לפי משמעות הגמרא כי אף רבי מאיר דורש את דרשתו של רבי יהודה, אלא דהכא שאני משום שאינו אלא מדרבנן, תיקשי, אם כן לענין מה אמרה תורה שתהא סוכה הראויה לשבעה!?

וראה מה שכתב בזה בדו"ח רבינו עקיבא איגר מכת"י.

8. בור מים הנמצא ברשות הרבים עמוק עשרה שהוא רשות היחיד ואין יכול למלאות ממנו מים בשבת שהרי נמצא מוציא מים מרשות היחיד לרשות הרבים, אפשר להקיפו מסביב לבור בזווית בנות אמה לכל רוח [ונקראים: דיומדין]. תקנה זאת מועילה להתיר את הטלטול בין הזוויות מן התורה, על אף שהפרוץ מרובה על העומד, אלא שהחמירו חכמים שלא להשתמש בה אלא רק משום תקנתם של עולי רגלים, כדי שיוכלו להשקות בהמותיהם מהבורות שבדרך.

9. א. כתב הרש"ש, מה שכתב רש"י שהגולל

רבי זירא אמר: חיישינן שמא תברח הבהמה. (12)

ומשנינן: סבר רבי זירא: מיתה לא שכיחא, ואין לחוש לזה.

ומפרשת הגמרא באיזה אופן נחלקו: בפיל קשור שאין לחוש בו שמא יברח כולי עלמא לא פליגי דכשרה. ואפילו לדעת הסובר חיישינן שמא תמות, כיון דאי נמי מית [אף אם ימות] ויפול, יש בנבלתו עשרה טפחים, שהם שיעור מחיצה.

ומקשינן: האיך עושה בהמה כמחיצה, והאיכא רווחא דביני ביני [והרי יש רווח אויר בין רגליה] והיא פירצה במחיצה אפילו כשהיא חיה?!

כי פליגי בפיל שאינו קשור:

ומשנינן: דעביד ליה עושה מחיצה בין רגליה בהוצא [לולבי דקל] ודפנא [מין ענפים].

למאן דאמר: שמא תמות — לא חיישינן שהרי יש בנבלתו גובה עשרה טפחים.

ואכתי תמהינן: ודילמא רבעה, והרי יש לחוש שמא תרבוץ הבהמה, ואין בה עשרה טפחים?!

ואילו למאן דאמר: גזרה שמא תברח — חיישינן, הואיל ואינו קשור.

ומשנינן: המתיחא באשלי מלעיל [קשורה היא בחבלים למעלה] כדי שלא תרבוץ.

ומקשינן עלה: והרי אף למאן דאמר גזרה שמא תמות, ניהוש נמי שמא תברח?!

ותמהינן: והרי כיון שכן תיקשי למאן דאמר גזרה שמא תמות, נמי, הא מתיחא באשלי מלעיל, הרי קשורה היא בחבלים ואפילו תמות הרי לא תיפול, ולמה אין עושין אותה דופן לסוכה?!

אלא בפיל שאינו קשור ויש לחוש שיברח כולי עלמא לא פליגי דפסולה, הואיל וכולי עלמא מודו שיש לחוש שמא יברח.

ומשנינן: מכל מקום יש הפסד במה שתמות, כי זמנין דמוקים בפחות משלשה סמוך לסכך [פעמים שמעמיד את הבהמה שאין גובהה אלא שבעה טפחים ומשהו סמוך לסכך] שעל ידי "לבוד" יש כאן מחיצה עשרה טפחים

כי פליגי בבחמה — שאין נבלתה גבוהה עשרה טפחים — קשורה ואין לחוש שמא תברח:

למאן דאמר גזרה שמא תמות, חיישינן שמא תמות ותפול. ואילו למאן דאמר גזרה שמא תברח לא חיישינן, שהרי קשורה היא.

וכיון דמיתא — כווצא, ולא אדעתיה כג-ב [וכשמתה הרי היא מתכווצת, ואינו שת לבו]

ואכתי תמהינן: והרי אפילו למאן דאמר: גזרה שמא תברח, ניהוש נמי שמא תמות?

12. לקמן כד א מקשה הגמרא לפי טעמים אלו, למה מקיל רבי מאיר, שאינו נעשה גולל לקבר.

ממצות סוכה, אבל במבוי ובביראות יש לחוש שבמקום שהוא שם לא יתן לבו שמתה הבהמה או ברחה, וראה עוד שם.